

Antropologie občanské společnosti

podzim 2009

4. Teorie neziskových organizací. Subjekty občanské společnosti (organizované dobrovolné instituce mezi státem, trhem a rodinou).

Mgr. Alena Řiháková

alkari@centrum.cz

Neziskový sektor a svoboda sdružování

- **Svoboda sdružování** je jednou za základních svobod demokratického státu. *Jaké další svobody znáte?*
- Vyrovňovací princip demokracie.
- Forma účasti na moci (*potřeba → viz. volební paradoxy*).
- Podpora většiny ostatních svobod.
- Faktor společenských novot (inovace). (*spontánní vytvoření-aktuální starost*)
- Faktor výchovy občanů (výchova a motivace pro společné i veřejně prospěšné cíle).
- Prostředek obrany a podpory (zájmů vlastních i skupinových).

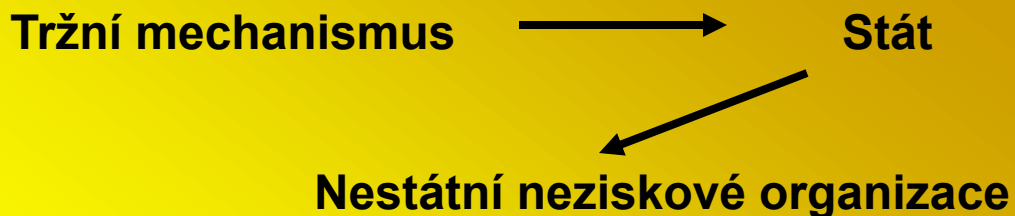

Neziskový sektor a svoboda sdružování

- **Brzdy svobody sdružování ve společnosti:**
- Konkurence vůči vládnoucí moci (ekologické org., církve...).
- Nejistá hranice mezi „demokratickými“ a „nedemokratickými“ cíli organizace.
- Obava státní moci z růstu nezcizitelného majetku soukromých neziskových organizací.
- Zkostnatění činnosti organizace (monopolizace činnosti).
- Převaha zájmů jednotlivců nad zájmy obecnými.

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie vládních a tržních selhání**
- Existence „veřejných statků“ ➔ objektivní vyloučení z tržního mechanismu, kompenzace státem.
- Existence „externalit“: efekty přelévání, pozitivní/negativní, kompenzace státem.
- Demokratický volební systém vyhovuje voliči mediánovi, vláda se snaží vyhovět většině. Selhání státu je tím pravděpodobnější, čím je společnost různorodější. Růst heterogenity společnosti vede k růstu OS.
- Asymetrická informace
- Zájmy skupin (politici, byrokracie, zájmové skupiny)
- Selhání trhu ➔ selhání státu ➔ nástup neziskových organizací.

Rivalita / vylučitelnost STATKŮ	Rivalitní	Nerivalitní
Vylučitelné	Tržní	
Nevylučitelné		

- Přikázána konzumace
- Konzumace dobrovolná

+ teorie her a „problém černého pasažéra“ (důvod proč platit daně)

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie informační asymetrie**
- Spotřebitelé postrádají dostatek informací k dokonalému posouzení kvality statků a služeb, které nakupují (či jsou nuceni spotřebovat) ➡ spotřebitelé hledají záruky čestného jednání.
- Kontrolní mechanismus u NNO je nahrazen vyšší vzájemnou **důvěrou** mezi stranami.

Nestátní nezisková organizace

Důvěra (nejde o zisk)

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie státu blahobytu**
- Třetí sektor je „na ústupu“, neboť se zdokonalují a rostou tržní vztahy a roste odpovědnost státu.

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie vzájemné závislosti**
- Stát využívá rychlejších reakcí NNO na potřeby lidí a jejich schopnosti získat veřejnou podporu a zájem.
- Druhým důvodem je „selhání neziskových organizací“:

Filantropická nedostatečnost (nedostatečné zdroje)

Filantropický paternalismus (míjení se potřebami na straně poptávky, rozhodování za klienta, nepodpoření samostatnosti a sebedůvěry)

Filantropický amatérismus (neodbornost, nízká kvalifikace)

Filantropický partikularismus (ani neziskové organizace v dostatečné míře a kvalitně nemohou pokrýt všechny existující potřeby)

Stát ←————→ **Nestátní neziskové organizace**

Členění organizací občanského sektoru (Uved'te příklady)

- Z pohledu užitečnosti, poslání (hranice vzájemné/veřejná-obecně prospěšná činnost):
 - **Vzájemně prospěšné** (užitečné svým vlastním členům – **profesní zájmy, tělesná kultura**). Veřejná správa usiluje, aby ve vztahu k veřejnosti byly zájmy korektní).
 - **Veřejně prospěšné** (užitek nejen členům, ale i širokému okolí, produkují veřejné i smíšené statky)

Organizace občanského sektoru

- Plní **úlohy**: poskytování služeb členům, okolí, obhajování práv skupin, vytváření nových způsobů chování, nových kulturních vzorců, sociokulturní i politické úlohy, ekonomické-pracovní příležitosti
- *„Občanské prostředí je náhradou příbuzenské společnosti, která se vytrácí například mobilitou z venkova do měst“*
- Antropologie zkoumá nejen instituce, ale i současnou společnost, Centre for civil society (antropologie státu a OS...)

Funkce občanské společnosti

- **Obranná** (obrana práv sociálních skupin, postavení v rámci společnosti)
- **Legitimizační** (ovlivnění a dohled nad veřejnou politikou – petice, vyjádření k zákonům, poradní orgány vlády)
- **Participační** (spolupráce a týmové jednání lidí)
- **Integrační** (klíčové slovo důvěra – vytváření sociálních skupin, multikulturní společnosti, sociální kapitál – hodnoty, vztahy mezi lidmi)

Strukturálně-operacionální definice NNO (Anheier a Salamon)

- **Organizované** (institucionalizace struktury: zřizovací listina, organizační struktura)
- **Soukromé** (institucionálně oddělené od vlády, nikoli od státních financí!, které jsou pro ně velmi významné)
- **Nerozdělující zisk vlastníkům** (veškeré zisky jsou vloženy zpět do činnosti)
- **Samosprávné** (vnitřní struktura a stanovení řídicích a kontrolních kompetencí)
- **Dobrovolné** (v různé intenzitě)

Subjekty OS-právní formy NNO

- **Občanská sdružení**
 - **Nadace a nadační fondy**
 - **Obecně prospěšné společnosti**
 - **Účelová zařízení církví**
-
- Svépomocné skupiny na internetu (Alzheimerforum, anonymní alkoholici, pro pečující a pozůstalé...)
 - <http://www.umirani.cz/>
-
- Znáte tyto formy ve svém okolí?

Občanské sdružení

- Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.
- Registrace MV ČR
- Návrh na registraci podává tříčlenný přípravný výbor (alespoň jedna osoba musí být starší 18 let): **stanovy**.
- Zánik: Dobrovolným rozpuštěním nebo sloučením a jiným sdružením, pravomocným rozhodnutím MV.
- Příklady: Rybáři, včelaři, ČČK, myslivecká sdružení, tělovýchovné jednoty...

Obecně prospěšné společnosti

- Zákon č. 248/1995 Sb.
- *„Poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro uživatele stejných podmínek.“*
- Hospodářský výsledek použit na poskytování služeb, pro které byla založena.
- Zakladatelé: FO, PO, ČR.
- Zakládací smlouva zapsána do rejstříku příslušného rejstříkového soudu.
- Statutární orgány: správní rada, dozorčí rada, ředitel.
- Příklady: penziony a stravování pro důchodce, zdravotnictví (léčebny dlouhodobě nemocných), školství a kultura. Pražská komorní filharmonie, o.p.s.

Nadace a nadační fondy

- Účelová sdružení majetku pro dosažení obecně prospěšných cílů.
- Majetek nadace: nadační jmění (min. 500 000 Kč) a ostatní majetek nadace.
- Nadační fond používá k dosahování poslání všechn svůj majetek.
- Zřízení písemnou smlouvou mezi zřizovateli či zakládací listinou: nadační rejstřík u příslušného soudu.
- Statutární orgány. Správní rada, dozorčí rada (či revizor).
- Roční uzávěrka musí být ověřena auditorem (náklady!) u nadace vždy, u nadačního fondu převýší-li celkové náklady či výnosy 3 mil. Kč.
- Zákon vymezuje obsah výroční zprávy.
- Příklad: Nadace Terezy Maxové.
- Nadace a nadační fondy mají svoji zastřešující organizaci - Fórum dárců - sdružující nadace a nadační fondy, které se přihlásily k pravidlům etického chování a které se podílejí na rozvoji českého nadačního prostředí.

Statistika počtu nestátních neziskových organizací v letech 1990 - 2008

Nestátní neziskové organizace	Občanská sdružení	Nadace	Nadační fondy	Obecně prospěšné společnosti	Evidované právnické osoby	Organizační jednotky sdružení
1990	3 879					
1991	9 388					
1992	prosinec 16 393	prosinec 1 661				
1993	prosinec 21 894	prosinec 2 788				
1994	prosinec 24 978	prosinec 3 800				
1996	prosinec 28 814	listopad 4 263				
1998	březen 27 807	březen 4 392		březen +1		
1997	březen 30 297	prosinec 6 238		březen 62		
1998	listopad 38 048	listopad +66	listopad +71	listopad 128		
1999	léto/podzim 38 072	prosinec 272	prosinec 895	prosinec 580		
2000	květen 42 302	květen 282	květen 736	květen 557		
2001	listopad 47 101	listopad 299	listopad 784	listopad 701		
2002	říjen 49 108	říjen 330	říjen 825	říjen 782	říjen 4 786	říjen 30 547
2003	listopad 60 997	listopad 350	listopad 858	listopad 884	listopad 4 948	listopad 31 508
2004	prosinec 63 308	prosinec 382	prosinec 898	prosinec 1 038	prosinec 4 827	prosinec 32 020
2006	prosinec 64 983	prosinec 388	prosinec 925	prosinec 1 158	prosinec 4 806	prosinec 33 178
2008	prosinec 68 347	prosinec 380	prosinec 992	prosinec 1 317	prosinec 4 484	prosinec 28 888
2007	prosinec 81 802	prosinec 390	prosinec 1048	prosinec 1 488	prosinec 4 448	prosinec 29 378
2008	červen 83 773	červen 404	červen 1073	červen 1 557	červen 4 384	červen 29 530

* Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech vstupuje v platnost 1. ledna 1996

** Zákon č. 227/1997 Sb., o nadačních a nadačních fondech vstupuje v platnost 1. ledna 1998

Zdroj: Český statistický úřad, Albatros - Přemysl mondor

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH TYPŮ NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V ČR

Připravilo: Informační centrum neziskových organizací, březen 2006

	Občanské sdružení	Obecně prospěšná společnost	Nadace	Nadační fond
Definice	Sdružení fyzických a právnických osob, které vzniká za účelem realizace společného zájmu. Typickým znakem je členská základna.	Subjekt poskytující obecně prospěšné služby všem za stejných podmínek. Zisk nemůže být přerozdělován mezi zakladatele nebo zaměstnance, používá se na financování dalších aktivit společnosti.	Účelové sdružení majetku zřízené za účelem dosahování obecně prospěšného cíle, kterým se rozumí zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělávání, tělovýchovy a sportu. Nadační příspěvky se poskytují z výnosů nadačního jmění a z ostatního majetku nadace.	Účelové sdružení majetku zřízené za účelem dosahování obecně prospěšného cíle. Nadační fond nezřizuje nadační jmění a pro dosažení účelu smí použít veškerý svůj majetek.
Registrace	Ministerstvo vnitra ČR na základě předložení dvou stejnopisů stanov a návrhu na registraci.	Krajský soud (podle sídla společnosti) v rejstříku obecně prospěšných společností po předložení návrhu na zápis s těmito přílohami: *zakládací smlouva, *čestná prohlášení členů správní rady, dozorčí rady, *výpisy z trestního rejstříku členů správní rady, dozorčí rady, *ověřené podpisové vzory osob oprávněných jednat jménem společnosti, *doklad o splnění podmínek pro výkon činnosti, *doklad o oprávnění k umístění sídla, * prohlášení správce vkladu zakladatelů, je-li vklad vkládán.	Krajský soud (podle sídla nadace) v rejstříku nadací a nadačních fondů po předložení návrhu na zápis s těmito přílohami: *nadační nebo zřizovací listina (smlouva, závět'), *doklad o složení vkladu zřizovatelů do nadačního jmění, *čestná prohlášení členů správní rady, dozorčí rady nebo revizora, *výpis z rejstříku trestů členů správní a dozorčí rady (popř. revizora), *ověřené podpisové vzory osob oprávněných jednat jménem nadace, *doklad o oprávnění k umístění sídla.	Krajský soud (podle sídla nadace) v rejstříku nadací a nadačních fondů po předložení návrhu na zápis s těmito přílohami: *nadační nebo zřizovací listina (smlouva, závět') *čestná prohlášení členů správní rady, dozorčí rady nebo revizora, *výpis z rejstříku trestů členů správní a dozorčí rady (popř. revizora), *ověřené podpisové vzory osob oprávněných jednat jménem nadace, *doklad o oprávnění k umístění sídla, *prohlášení správce vkladu o složení vkladů zřizovatelů.
Zakládací dokument	Stanovy musí obsahovat mj. tyto údaje: *název sdružení, *sídlo, *cíle činnosti, *orgány sdružení, jejich volba a fungování, *podmínky vzniku členství, *práva a povinnosti členů, *zásady hospodaření, a další.	Zakládací listina musí uvádět tyto údaje: *zakladatele, *název a sídlo společnosti, *druh poskytovaných služeb, *podmínky poskytování služeb, *doba, na kterou se zakládá, *identifikace členů správní a dozorčí rady (je-li zřízena), *způsob jednání správní rady, *majetkový vklad zakladatelů (je-li vkládán), *způsob zveřejnění výroční zprávy.	Nadační nebo zřizovací listina (smlouva, závět') musí obsahovat tyto údaje: *název a sídlo nadace, *identifikaci zřizovatelů nadace, *vymezení účelu, *nadační jmění, *identifikace členů správní rady, *identifikace členů dozorčí rady nebo revizora, *určení správce majetku do vzniku nadace, pokud se neupraví až statutem nadace pak * pravidlo omezení nákladů na správu nadace a *podmínky poskytování nadačních příspěvků.	Zřizovací smlouva nebo listina (závěť) musí obsahovat tyto údaje: *název a sídlo nadace, *identifikaci zřizovatelů nadace, *vymezení účelu, *majetkový vklad, *identifikace členů správní rady, *identifikace členů dozorčí rady nebo revizora, *pravidlo omezení režijních nákladů, *určení správce majetku do vzniku nadace, *podmínky poskytování nadačních příspěvků.
Organizační dokument	Stanovy	Statut	Statut	Statut

Orgány	Podle stanov. Nejvyšším orgánem je valná hromada (členská schůze), mezi valnými hromadami řídí chod organizace výbor (rada, předsednictvo apod.) obvykle v čele s předsedou.	Správní rada, dozorčí rada nebo revizor a ředitel.	Správní rada, dozorčí rada nebo revizor, ředitel.	Správní rada, dozorčí rada nebo revizor, ředitel.
Zánik	*dobrovolným rozpuštěním nebo sloučením s jiným sdružením *pravomocným rozhodnutím MV ČR o rozpuštění	*uplynutím doby, na kterou byla založena, *dosažením účelu, pro který byla založena, *rozhodnutím správní rady o zrušení, *sloučením, splynutím nebo rozdělením, *rozhodnutím soudu o zrušení, *prohlášením konkurzu	*dosažením účelu, pro který byla založena, *rozhodnutím správní rady o sloučení, *rozhodnutím soudu o zrušení, *prohlášením konkurzu	*dosažením účelu, pro který byla založena, *rozhodnutím správní rady o sloučení, *rozhodnutím soudu o zrušení, *prohlášením konkurzu
Minimální vklad	Není povinnost vkladu.	Není povinnost vkladu.	Minimální výše nadačního jmění je 500 000 Kč.	Minimální výše není stanovena, ale vklad musí být složen.
Podnikatelské aktivity	Nesmí být hlavním cílem sdružení, pouze prostředkem k dosažení tohoto cíle. Pokud aktivita naplňuje podmínky živnostenského zákona, je nutné získat živnostenské oprávnění.	Může být realizována doplňková činnost, kterou je dosaženo účinnější využití majetku a není ohrožena kvalita, rozsah a dostupnost obecně prospěšných služeb.	Vyloučeny kromě specifických případů: *pronájem nemovitostí, pořádání loterií, tombol a veřejných sbírek, *pořádání kulturních, společenských, sportovních a vzdělávacích akcí, *podíl na podnikání akciových společností v zákonem omezeném rozsahu..	Vyloučeny kromě specifických případů: *pronájem nemovitostí, pořádání loterií, tombol a veřejných sbírek, *pořádání kulturních, společenských, sportovních a vzdělávacích akcí.
Účetnictví	(Podvojně) účetnictví. Občanská sdružení, která ke dni 31. prosince 2004 vedla jednoduché účetnictví jej mohou vést až od 1. ledna 2007.	(Podvojně) účetnictví.	(Podvojně) účetnictví.	(Podvojně) účetnictví.
Jiné povinnosti		Audit musí být proveden, pokud: *nebyla zřízena dozorčí rada nebo *výše čistého obratu přesáhla 10 mil. Kč nebo *příspěvky z veřejných rozpočtů dosáhly výše nejméně 1 mil. Kč. Výroční zpráva musí být vydána do 30. června následujícího roku.	Audit je povinný. Výroční zpráva musí být vydána do 30. června následujícího roku.	Audit musí být proveden, pokud majetek nebo úhrn celkových nákladů nebo výnosů převyšují 3 mil. Kč. Výroční zpráva musí být vydána do 30. června následujícího roku.
Právní úprava	Zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů	Zákon č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech	Zákon č. 227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech	Zákon č. 227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech

Použité zdroje informací:

- Hloušek, J.: *Právní minimum pro pracovníky neziskových organizací (a nejen pro ně)*. Hradec Králové, Občanské poradenské středisko, o.p.s., 2000.
- Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů,
- Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech,
- Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech.

Zdroje:

- Dohnalová, M., Malina, J., Müller, J. (2003): Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a “příbuzných oborů”. Brno: NADACE UNIVERSITAS V BRNĚ – AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM V BRNĚ – MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ - NAKLADATELSTVÍ A VYDAVATELSTVÍ NAUMA V BRNĚ. ISBN 80-7204-278-5.
- Hyánek, V. (2004): *Ekonomika neziskových organizací. DSO*. Brno: ESF MU. ISBN 80-210-3501-3.
- Kohoutek, Rudolf, Štěpník, Jaroslav, Ocetková, Irena (1998): *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM. ISBN 80-7204-064-2.
- Škarabelová, Simona a kol. (2002): *Když se řekne nezisková organizace. Příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí*. Brno: ESF MU. ISBN 80-210-3031-3.
- Slovník antropologie

Lobbování

- Česká republika: organické pojetí národa; představa, že je možné veřejný zájem zjistit apriori a jedná se o objektivní kategorii: politika je tedy cestou za poznáním (hledání správného řešení).
- Liberální demokracie: hledání společné dohody mezi partikulárními zájmy; veřejný zájem je výsledkem dohody, procedurální a proměnlivý charakter, veřejný zájem je odvozený ze zájmů individuálních.
- Veřejný zájem: aktivně zformovaný spravedlivý konsensus – výsledek veřejné diskuze s racionální argumentací.
- Vyspělá občanská společnost: aktivismus, vzájemná důvěra, tolerance a racionální myšlení – je nezbytná pro transparentní a legitimní působení zájmových skupin + potřeba právního rámce.

Lobbování

- Články na cvičení: dostupné na www.ipek.cz